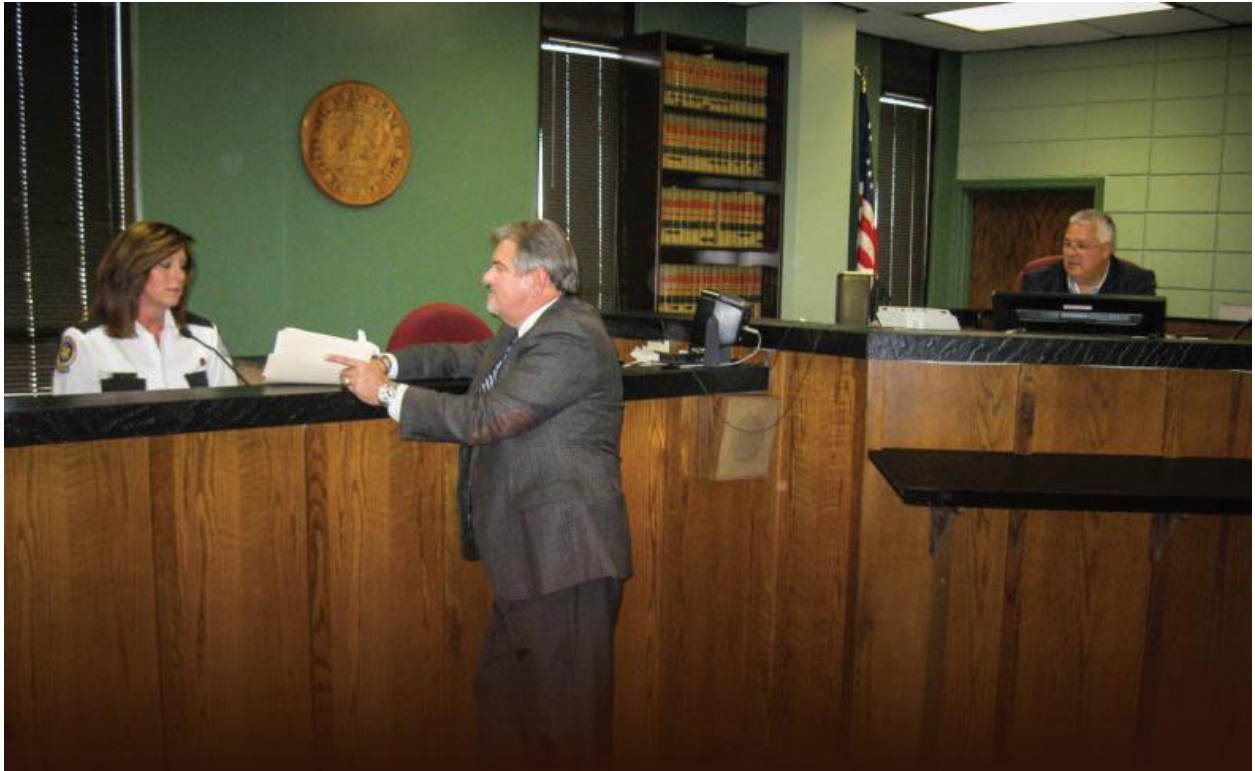

מת לספר לך

האם מילותיו האחרונות יסייעו בהרשעת רוצחו?

הקדמה

אתם משוגרים לטיפול בפצוע קשה שעל פי דברי שוטרים במקום, היה קורבן של אירוע ירי. במהלך הטיפול, המטופל אומר לכם "גיון סמית ירה בי". למרות מאמצי ההחייאה, המטופל נפטר זמן קצר לאחר מכן.

בשפה המשפטית, הצהרה זו, הנאמרת ב"מצב קיצון" מוגדרת כ"הצהרת גוסס". באופן ספציפי, הצהרת גוסס נאמרת ע"י אדם הנמצא בהכרה, מאמין כי מותו קרוב ומספק מידע המתייחס לגורם או לנסיבות הסובבות את מותו. מידע זה יכול להיות קביל כעדות במקרים מסוימים ולשרת כאבן יסוד להעמדה מוצלחת או לא מוצלחת לדין ובהמשך להרשעת התוקף המואשם.

היסטוריה

מבחינה היסטורית, הצהרות גוסס נחשבו כהצהרות יוצאות מן הכלל וחריגות בשלב השמעת העדויות, דבר שמנע את אפשרות השמעת העדות של עד שאיננו זמין. בית משפט אנגלי בימי הביניים הטביע את העיקרון "NEMO MORITURUS PRAESUMITUR MENTIRI" כלומר, "אדם גוסס איננו חשוד כשקרן". אי קיום עיקרון זה הפריע במשך תקופה ארוכה לפעילים למען קורבנות משתי סיבות: 1- ייתכן וזוהי העדות היחידה היכולה לסייע לנפטר שהיה עד הראייה היחיד להתרחשות ו 2- אדם גוסס איבד כל מוטיבציה לרמות ולשקר.

במשך עשורים רבים היו מספר עצום של מקרים שהגיעו לבתי המשפט ובהם בחנו הצהרות גוסס בשלב השמעת העדויות במספר היבטים- בחנו את ישימותן, את התאמתן לתורת המשפט הנוכחית, את קבילותן, הגדרתן, האם ניתן להניח כי הצהרת הגוסס היא מיושנת ועוד. במהלך הזמן, שאלות אלו הבהירו חלק מאי הבהירות הטבועה בפרקטיקה המקיפה את מקרי הפשע, אך אלו ששאלו את השאלות על הנחות אלו טוענים כי הפרדיגמות החברתיות המתאייחסות לאמת במצבי "כמעט מוות" אלו, שינו את צורתן במשך הזמן.

בתורת המשפט העכשווית, אנשי מקצוע ואקדמיה מתחום המשפט, בחנו מחדש את הפרקטיקה הנמצאת בשימוש מזה זמן רב, הנוגעת לקבלת עדויות של הצהרות גוסס כעובדות. הם שאלו שאלות הנוגעות לאיכות העדות הטבועה בהן. למה תמיד מניחים כי מוות וכוונת שזורים אחד בשני באופן בלתי נפרד? במשך שנים, הייתה מחלוקת מתמשכת לגבי קבילות הצהרת הגוסס, הן בבתי משפט פדרליים והן בבתי משפט מדיניים. אך מה החוקה האמריקנית אומרת?

הזכות לעימות

התיקון השישי בחוקת ארה"ב מספק למואשמים את הזכות להתעמת עם עדי הראייה. זוהי הזכות לבצע חקירה נגדית כנגד עדי ראייה, ע"י הצגת עדים שיציגו עדויות סותרות. כאשר עד מספק עדות שהיא שמיעתית בעיקרה, יותר מחווייה שהוא חווה בעצמו או שראה אותה, זוהי עדות המוגדרת כעדות שמיעה וככלל, היא בלתי קבילה כעדות. התיקון השישי, המספק את הזכות לעימות, נכפה לפחות באופן חלקי, דרך חוקים שלא מאפשרים קבלת עדות שמיעתית במשפטים פליליים ואזרחיים. עדות שמיעה מוגדרת בסעיף 801 בספר חוקי העדויות הפדרליים, כהצהרה שניתנת ע"י אדם מחוץ לבית המשפט וההצהרה ניתנת על מנת להוכיח את אמיתות המידע שנכלל בהצהרה.

אולם, ישנם יוצאים מן הכלל לחוק השולל עדות שמיעה, כולל סעיף 803 {4} המאפשר להשתמש בהצהרות שניתנו לצורך אבחונים רפואיים או לטיפולים ובהן מתוארת ההיסטוריה הרפואית, הסימפטומים והגורמים למצב הרפואי הנוכחי. סעיף 804 מסדיר את עדויות השמיעה היוצאות מן הכלל, שבהן המצהיר איננו זמין לצורך מתן עדות בבית המשפט, כולל הצהרת הגוסס המוחרגת המאפשרת קבלת הצהרות שנעשו ע"י אדם "המאמין כי מותו של המצהיר קרב ובא ועוסקות בגורמים או בנסיבות". יוצא מן הכלל זה מתייחס הן למקרי רצח והן למשפטים אזרחיים. חריג זה, העוסק בהתנגדות לשלילת עדות שמיעה, התפתח והתרחב במהלך השנים, תוך התבססות על כך שהעדויות שהתקבלו תחת מגוון המקרים היוצאים מן הכלל נמצאו כאמינות.

עיצוב מחדש של הזכות לעימות

בשנת 2005, בית המשפט העליון כתב ניתוח שהתייחס להתנגדויות לסעיפי העימות ובכך למעשה, חנך גישה חדשה ומחמירה יותר בקבלת עדויות שמיעה על פי סעיפי ההתנגדות. על פי מבחן המהימנות הישן {שנקבע בשנת 1980}, סעיפי העימות לא חסמו קבלת עדות מעד שאיננו זמין, אם להצהרה הייתה "מידת מהימנות" טובה. הכוונה היא שהעדויות הניחה את הדעת אם היא הייתה מבוססת לגמרי על עדות שמיעתית חריגה לחלוטין או שהיו ערובות ברורות לאמינות ומהימנות העדות. בשנת 2004, משפטנים דחו את המבחן הישן, תוך שהם טוענים כי סעיפי העימות דורשים ש"לא רק העדויות יהיו מהימנות, אלא שגם את מידת המהימנות ניתן יהיה להעריך באופן מסוים: ע"י מבחן החקירה הנגדית". אולם, חשוב לשים לב כי משפטנים אלו מתייחסים לתיקון השישי לחוקה, המתייחס לסעיפי העימות המקנים הגנה רק להצהרות "משפטיות", כולל אלו שנאמרו בהליכים שהתקיימו בבתי משפט קודמים או במיוחד לצורכי חקירות במהלך שלבי איסוף הראיות, כך שניתן יהיה להשתמש בהן במהלך שלב האישומים.

הצהרות לשירותי רפואת חירום

מה בתי המשפט פסקו כאשר הם נדרשו לסוגיית הצהרות הגוסס שנאמרו לפני אנשי רפואה? במשפט שהתנהל בשנת 2006, בית המשפט פסק כי שיחה למוקד חירום שבמהלכה הקורבן נקב בשמו של התוקף, איננה מוגדרת כעדות ואיננה נחשבת כהפרה של סעיפי העימות. במשפט שהתנהל בשנת 2008, בית המשפט קבע כי הצהרות הצוות הרפואי ממחלקה לרפואה דחופה שתועדו בגיליון הרפואי של המטופל, לא היו מוגדרות כעדות ולכן, לא נחסמו ע"י סעיפי העימות, זאת למרות שהצהרות שנאמרו לאחות שבדקה מטופלת לאחר תקיפה מינית כן היו נחשבו כקבילות לעדות בבית משפט, זאת מאחר והאחות הוכשרה לכך ע"י גורמי אכיפת חוק והיא ניהלה תשאול מובנה שתוכנן בצורה כזו שיחשוף את רצף האירועים שהתרחשו לפני ההעמדה לדין. במשפט שהתנהל בשנת 2005, בית המשפט קיבל את הצהרת המתלוננת, שבה הצהירה ונקבה בפני איש צוות רפואי בשמו של התוקף. בית המשפט לערעורים הפך החלטה זו, תוך קביעה כי ההצהרות הן בגדר עדויות שמיעה, ללא המצאות קשרים ישירים בין זהות התוקף לבין ההאשמות וישנן הצהרות שונות בדבר הגורמים והתסמינים האפשריים לכאביה של האישה.

קורבנות רבים, פרקליטים של קורבנות ומומחים לחוק ומשפט מעודדים קבלת מספר עדויות שמיעה- כולל הצהרות גוסס, במיוחד כאשר לב התיק תלוי על עדות תומכת כזו, בהעדר עדות אחרת- לא שמיעתית. אולם, חייבת להיות הכרה בכך שקולם של הקורבנות יכול להיות עוצמתי ביותר ובעל השפעה ולא תמיד להיות הוגן כלפי המואשמים. מסיבה זו, אנשי אקדמיה מתחום זה מעוררים דיון מתמיד לגבי ההנחה הטבעית כי אלו שעומדים למות מספרים תמיד אמת ורק את האמת, ללא פחד מענישה, איבוד זיכרון, שיפוט בלתי מדויק או פחד ממוות נצחי.

ביקורת

השימוש בהצהרות גוסס לא חף מביקורת. כפי שאביבה אורנשטיין כתבה במאמרה: *מילותיה האחרונות: הצהרת גוסס ועימות בתורת המשפט המודרנית*: "כפי שהצהיר בית המשפט העליון של ארה"ב, "הצהרת גוסס שנאמרת ללא מתווכים מייצגת אמת מוחלטת". בית המשפט ממשיך ומסביר כי "ההיסטוריה של משפטים פליליים מלאה בדוגמאות שבהן עדים שהיו על ערש דווי לאחר אירועים מרושעים ביותר, היו מחוסרי הבנה או חלשים מאוד מבחינה חשיבתית, סיפקו הצהרות שלא התאימו לעובדות האמתיות". בית המשפט לערעורים של ניו יורק המשיך בהסבר: "הצהרות גוסס הן מסוכנות, זאת מכיוון שהן ניתנות ללא פחד מהעמדה לדין בעקבות אמירת שקרים".

רלוונטיות לצוותי רפואת חירום

מספר מקרים מערבים באופן ספציפי את השימוש בסעיפי העימות המתייחסים להצהרות גוסס שנאמרו לחובשים ופרמדיקים במהלך עבודתם. דוגמאות קיימות ממשפטים שנוהלו בארה"ב בשנים 1985, 2002, 2003, 2007 ו-2008. למרות שהנסיבות הן ייחודיות לכל מקרה גופו, בתי המשפט גרסו באופן עקבי כי הצהרות הגוסס שנאמרו לחובשים ופרמדיקים לא היו קבילות כעדות בבית משפט. רוב בתי המשפט זיהו כי תפקידם של חובשים ופרמדיקים הינו לספק טיפול רפואי למטופלים הזקוקים לו, לא לאסוף מידע מהמטופלים על מנת להשלים תהליכי חקירה. אולם, היה לפחות מקרה אחד שבו בית המשפט בחן את הנחיצות ואת הרציונל סביב שאלת המטופל שאלות מתוך מטרה לסייע לגורמי אכיפת חוק.

במשפט שהתנהל בשנת 2008, הקורבן נורה מספר רב של פעמים. אחד או יותר מהכדורים פגע באופן חמור בחוט השדרה של המטופל. בעקבות כך, הוא שותק ב-4 גפיים ולבסוף, נפטר. המטופל שאל את הפרמדיקים אם הוא עומד למות. הפרמדיק המטפל, שהבין היטב את מצבו של המטופל, לא ענה לשאלתו של המטופל ישירות, אלא הצהיר כי הוא עושה כמיטב יכולתו לשמור אותו בין החיים. בדרך לבית החולים, המטופל זיהה את התוקף לאחר שהפרמדיק הציג למטופל מספר שאלות בתא הטיפול של האמבולנס, לגבי נסיבות הפשע. זהו דגל אדום זועק: התנהגות של פרמדיק כזרוע חוקרת של המשטרה, במקום לאסוף מידע רלוונטי מהמטופל על מנת להעניק לו טיפול טוב יותר.

מדוע השאלות שהוצגו ע"י הפרמדיק בהקשר לפשע היו הכרחיות למהלך הטיפול הרפואי? הן לא היו. למרות שהפרמדיק הצהיר כי ע"י גרימת המשך הדיבור של המטופל הוא וידא כי נתיב האוויר נותר פתוח והמטופל נשאר בהכרה, נשאלת השאלה, האם היה ביכולתו לשאול שאלות אחרות, כגון התמקדות בשיטת SAMPLE SIGNS/ SYMPTOMS, ALLERGIES, MEDICATIONS, PAST MEDICAL HISTORY, LAST ORAL INTAKE, } {EVENTS LEADING UP TO PRESENT ILLNESS} שבעזרתה הוא ישיג את אותן תוצאות? רוב הסיכויים שכן.

קבילות הצהרות הגוסס הופכת להיות מוטלת בספק כאשר: 1- הריאיון היה חלק או שנעשה מתוך מטרה לסייע לחקירה ממשלתית ו 2- ההצהרה ניתנה מתוך רצון לדעת מה קרה בעבר. במקרה זה, הפרמדיק הודה כי הוא חשב שכל מידע שהוא יאסוף מהמטופל לגבי זהות התוקף יסייע למשטרה, זאת בעקבות זמן קצר ביותר שהוא שהה עם המטופל בזירה ולא היה זמן לתשואל משטרתי בזירה. בהתחשב בכך, בית המשפט פסק כי הפרמדיק פעל כחלק מזרוע ממשלתית האוספת מידע לגבי אירועי העבר.

לאחר בחינה מקרוב של הזירה, הצהרות המטופל לפרמדיק נקבעו כקבילות לעדות וקבלתן כהצהרות מנעו מהמואשם את הזכות לעימות. אך זהו לא סוף הסיפור. זוכרים את היוצאים מן הכלל? בסופו של דבר, בית המשפט העליון של קנזס פסק כי הצהרות הגוסס קבילות לעדות, אך ניתן לקבלן כהצהרות גוסס רק תחת

היוצאים מן הכלל לחוקי עדויות השמיעה. הסיבה, עפ"י פסיקת בית המשפט, נסמכה על מצבו הרפואי של המטופל ומצב הכרתו, שהיה "על סף מוות וידע כי הוא עומד למות". הפסיקה ציטטה את אחד מחוקי עדויות השמיעה, המסדיר את החריגים לעדויות השמיעה ומכליל את הצהרות הגוסס, תוך שהוא מצהיר כי: "הצהרת גוסס, הצהרה שניתנה ע"י אדם שאיננו זמין כעד בעקבות מותו, אם השופטים מוצאים כי ההצהרה ניתנה 1- באופן התנדבותי ומתוך רצון טוב ו 2- בזמן שהמצהיר היה בהכרה, מודע לכך שהוא עומד למות ומאמין כי אין שום סיכוי להצילו".

האם הידע המוקדם בדבר המוות המתקרב קל להבחנה? חובשים, פרמדיקים, רופאים ואחיות יכולים לזהות בקלות מטופל שמותו קרוב, בהתבסס על מהלך וחומרת הפגיעות. אולם, ייתכן והקביעות הללו לא יהיו קלות וברורות בתורת המשפט והחוקים.

הצהרות גוסס הנאמרות
לפרמדיקים וחובשים יכולות
מאוחר יותר להיות מוצגות
כעדויות בבתי המשפט ויש לתעדן
באופן מדויק

הגדרת מוות מתקרב {IMMINENT DEATH}

במשפט שהתנהל בשנת 2002, הקורבן נורה 4 פעמים ע"י הנאשם {מוז'ס פרינס} בעקבות עסקת סמים כושלת. בדרך לבית החולים, הקורבן אמר לחובשים כי הוא נורה ע"י "הנסיך". הקורבן נפטר ביום למחרת. למרות שהנאשם ערער על החלטת בית המשפט התחתון וביקש שיקבלו את הצהרת הקורבן, הסיבה לערעור הייתה די שונה.

מעבר לטענה על הזכות לעימות, הנאשם ערער על בסיס כך שהמדינה נכשלה בהוכחת העובדה כי הקורבן חשב שהוא עומד למות מיד. בית המשפט לא הסכים, תוך שהוא נותן כובד משקל לעדות החובשים. החובש הצהיר כי הקורבן היה מפוחד, בכאב ממשי ושאל אם הוא עומד למות. אם שוקלים את אופי והיקף הפגיעות שהקורבן סבל מהן- 4 פצעי ירי מנשק ארוך, כאשר 2 מהם לאזור החזה, בית המשפט האמין כי הצהרת הגוסס של הקורבן נאמרה בזמן שהקורבן האמין כי מותו קרב ובא. בית המשפט הוסיף כי "ניתן להסיק כי הקורבן

האמין שמותו הולך וקרב בעקבות אופי הפגיעה ובעקבות התנהגותו של הקורבן". לרמיזות אלו, בדבר "פגיעתו של הקורבן" ו- "התנהגותו של הקורבן" יכול להיות משקל רב במשפט, זאת ע"י תיעוד יסודי ובעדות מדויקת שיינתנו ע"י חובשים ופרמדיקים.

תיעוד הצהרת גוסס

עורך דין מטעם ההגנה ש"מבין עניין", יכול לנסות לבטל את קבלת הצהרת הגוסס, בטיעון כי ללקוח שלו יש זכות חוקתית לחקירה נגדית כנגד המאשים וזאת על מנת לקבל משפט הוגן והליך נטול פניות. כמטפל בדרג רפואת החירום, המשמעות היא, שההגנה תנסה להוכיח כי הדו"ח הרפואי שלכם איננו אמין ואיננו מדויק, כמו גם עדותכם בקשר לאירועים שהתרחשו במהלך הקריאה, על מנת להפוך אותה לבלתי קבילה בעיני השופטים.

אלו 2 חתיכות של עדויות חיוניות המשרתות כקולו ודמו של הקורבן המנוח שניסיתם להעניק לו טיפול זמן קצר קודם לכן ויש להן את מירב הסיכויים להיות בעלי השפעה משמעותית על כוחו של המקרה משני צדדי המתרס. זוהי סיבה בעלת ערך רב לכך שעליכם לתת תשומת לב רבה לתיעוד מקרים אלו.

פרמדיקים יכולים להיות קצת פחות נלהבים כאשר הם רושמים דו"ח רפואי. אנו בודקים את אותן התיבות, מתמללים את האמרות המועדפות עלינו, רושמים במינוח ובקיצורים המצופים ולאחר מכן, חותמים בשמינו. אך במקרים שבהם הצהרת גוסס מגיחה בתא הטיפול של האמבולנס כמו צפרדע קטנה, אתם צריכים לאמץ אותה בדיוק כמו שהיא: חתיכת עדות קטנה שתשמש כמפתח שיכול להוביל לתשובה לשאלה מי עשה זאת. לרשום תיעוד בינוני או רשלי זה לא דבר של מה בכך. במקום זאת, היו שקדנים, קפדנים והחשוב ביותר, מדויקים. הבנתכם וזכירת האירועים שלכם, יכולים להישאל ע"י מומחי משפט שישתמשו בדו"ח הרפואי שלכם כעדות תומכת, הן עבור התביעה והן עבור ההגנה.

ישנם 5 דברים שאנשי רפואת חירום צריכים לזכור כאשר הם נפגשים בסיטואציות שבהן יש הצהרות גוסס:

1- **אל תתבלבלו בסדרי העדיפות.** תפקידכם כמטפלי רפואת חירום הוא לעשות הכול ואת כל המאמצים לשמור על חיי המטופל, לא לעשות חקירה פלילית. אם המטופל שלכם מספק מידע שיכול להיות בעל ערך פוטנציאלי לעדות בבית משפט באופן ספונטני והתנדבותי, צטטו זאת במירכאות. אך ישנה אזהרה. אם לאחר שזיהיתם וטיפלתם בפציעות מסכנות חיים, יש לכם אפשרות לשאול שאלות המתנייחות לפשע המוצהר ויכולות לשרת בשני המובנים- הרפואי והחקירתי, נצלו הזדמנות זו בזהירות. כפי שנפסק באחד המשפטים ע"י בית המשפט, אתם לא רוצים להיות מואשמים בהתנהגות משל הייתם זרוע חוקרת. אולם, ישנו מידע שניתן לאסוף ויכול לסייע הן לגורמי אכיפת החוק והן לצוותי הרפואה במחלקה לרפואה דחופה. לדוגמא, האם המטופל יכול לספר לכם באיזה נשק או קליבר עשו שימוש? באיזה מרחק היה התוקף כאשר ירו בו? שאלו את שאלותיכם בצורה נקודתית ומהירה, לאחר מכן תעזו את תגובות המטופל תחת מירכאות.

- 2- **מצב ההכרה הוא חשוב.** פרקליטים מטעם ההגנה מנסים לטעון שהקורבן היה מבולבל וללא התמצאות ולכן, הוא איננו מקור מהימן למידע. באותה מידה, ההגנה יכולה לעשות מרחקים ארוכים על מנת להוכיח כי מוח הנמצא לאחר פגיעה טראומתית איננו עובד באופן יעיל ויכולתו לבצע תהליכי עיבוד מידע פגומה. תעדו את מצב ההכרה של המטופל, כולל באופן סיפורי על מנת להמחיש כיצד הגעתם למסקנה זו. משפט פשוט כמו "בהכרה וערני" עלול לא לספק פרקליט חוקר או חבר מושבעים. אילו שאלות שאלתם על מנת לקבוע קביעה זו? מה עוד המטופל אמר שיכול לסייע לתביעה לשכנע את השופט או את חבר המושבעים כי המטופל ידע בדיוק מה הוא אומר למרות פגיעותיו החמורות?
- 3- **הרכיבו סיפור כנה המשקף באופן ברור את חומרת מצבו של המטופל.** ציירו תמונה במילים שלא משאירה שאלות לגבי מצבו הקריטי של המטופל. אולם, הישארו אובייקטיביים. למרות שרשימה זו איננה כוללת ומקיפה, כללו מידע חשוב כגון, מכניזם הפגיעה, ממצאי הבדיקה הגופנית, הצהרות כל שהן המצביעות על תחושת המוות הקרב, סימנים חיוניים, מצב נוירולוגי, חשד לאיבוד דם או איבוד דם ידוע, מצב מערכת הכסות ותגובת האישונים. זה לא הזמן להמעיט בערך המטופל ע"י כתיבת דו"ח לא מדויק או מעורפל. מרצים מלמדים לעיתים קרובות סטודנטים לרפואה דחופה שכאשר יש לכם קורבן פשע, אין דבר כזה תיעוד יתר.
- 4- **ודאו כי כל המילים שאתם רושמים בסיפור המקרה רשומות ללא שגיאות כתיב.** כמו כן, הימנעו מטעויות דקדוק. הדו"ח הרפואי שלכם הולך לעבור בין ידיים רבות לפני ובמהלך החקירה הפלילית, במיוחד במחקרים החשודים כרצח. בנקודה מסוימת, ייתכן והדו"ח הרפואי שלכם יוגדל לגודל של פוסטר ויוצג כעדות בפני כולם, לצורך בחינה בבית המשפט. דו"ח שנכתב באופן גרוע עלול לגרום לכם לשקוע על כיסא העדים באמצע הליך משפטי.
- 5- **דווחו באופן מידי על הצהרת גוסס לגורמי אכיפת חוק.** הזמן עלול להיות השחקן העיקרי בלכידת התוקף החשוד, שעלול להימלט או להיות כבר במהלך הימלטות. העברת מידע חיוני זה יכולה לסייע למשטרה לזרז את איתור התוקף. העובדה שנאמר לכם מי הוא התוקף החשוד, לא אומרת שהשוטרים המגיבים גם נחשפו למידע זה.
- אם תעקבו אחר המלצות אלו, ייתכן הדו"ח הרפואי שלכם יהיה בעל ערך רב כעדות מהימנה בשלב האישומים. זכרו, הדו"ח הרפואי שלכם משרת כקולו של קורבנכם, שלעולם אין להשתיק אותו, גם לא בתחיית המתים.

[המאמר פורסם בגיליון JEMS- 5/16, תורגם ונערך ע"י איתי טילינגר-](#)

[פרמדיק מרחב ירקון](#)